

Урись Т. Ю.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Перцюк В. В.

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ПСИХОЛОГІЗМ ГОЛОВНИХ ГЕРОЇВ ІСТОРИЧНОЇ РОМАНІСТИКИ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті зроблено спробу проаналізувати образи головних героїв історичних романів у віршах Ліни Костенко – Марусі Чурай та Богдана Хмельницького – з погляду художнього психологізму. Письменниця у творах зосереджує увагу на внутрішньому світові героїв, саме тому описи переживань, почуттів, прагнень, емоційних станів є провідними в аналізованих творах, що дозволяє детальніше дослідити специфіку моделювання головних образів через форми і засоби вираження психологізму.

Зазначено, що спільними для романів є такі прийоми психологічного зображення, як сповідь і психологізований пейзаж. Ліна Костенко застосовує прийом сповіді, щоб реципієнт зумів пізнати внутрішню мотивацію вчинків героїв, краще зрозуміти реакцію на події, які вони переживають, перейнятися ними. Психологізований пейзаж допомагає доповнити та виразити емоційний та душевний стан персонажів.

З'ясовано, що у романі «Берестечко» авторка акцентує увагу на таких прийомах психологічного зображення, як внутрішній монолог та діалог, сновидіння та марення. Богдан Хмельницький в авторки показаний у момент його психологічної кризи, коли він важко переживає поразку під Берестечком, яка обійшлася дорогою ціною для України. Завдяки вішованій формі внутрішній монолог гетьмана є більш експресивним, стилістично забарвленим. Сни та марення допомагають не тільки глибше розкрити розпач і зневіру через військову поразку, але й зобразити тонкощі психіки героя у важкий момент життя, краху надій.

У романі «Маруся Чурай» прийом психологізму реалізовано за допомогою зображення невербальних проявів – міміки, поз та жестів. Цілком доцільним є введення до твору психологізованого портрета, що покликаний підкреслити душевну чистоту головної героїні та підлість Галі Вишняківни, а також застосування психологічної деталі, що дає змогу акцентувати на окремих важливих рисах характеру.

Ключові слова: історична романістика, психологізм, роман у віршах, Ліна Костенко, сповідь, психологізований портрет, внутрішній монолог.

Постановка проблеми. Ліна Костенко – авторка глибоко філософської й емоційної лірики, проте має у своєму творчому арсеналі і два історичних романи у віршах, які стали знаковим явищем української літератури не лише завдяки зверненню до визначальних для України історичних подій та оригінальній формі викладу, а й тому, що письменниця втілює архетипні образи українців – чоловіка-козака (воїна і державного діяча) та відданої жінки, для яких воля і незалежність Батьківщини важливіші, ніж особисті щастя і життя.

Історія у романах Ліни Костенко постає тлом, на якому розгортається психологічна драма: герої зображені в момент максимальної емоційної напруги, екзистенційної кризи, коли руйнується звичний перебіг життя, переосмислюються його цінності. Тому історичним романам «Берестечко»

і «Маруся Чурай» притаманний поглиблений психологізм.

Художня література в силу антропоцентризму передбачає зображення душевних переживань і психічних станів людини, психологічної мотивації вчинків і дій. Саме тому в українському літературознавстві продовжує активно розроблятися психологічний напрям, з'являється все більше досліджень художнього психологізму у творах як класиків, так і сучасників. Українська гуманітаристика репрезентує різні підходи до інтерпретації художнього психологізму як феномена, визначення його основних форм, видів та засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До теоретичних основ проблеми психологізму в літературі зверталися В. Фащенко (визначає психологізм як «універсальну, родову якість художньої

творчості» [21, с. 71]), О. Костенко (акцентує на важливості розмежування понять «психологізм» і «психологічність» [15]), І. Гоян (вважає, що в основі художньої літератури лежить «аналіз душі людини, її відчуттів, вірувань і думок» [3, с. 117]), М. Гловінський (під психологізмом розуміє «поглиблене відображення психічних, душевних переживань людини в мистецтві» [5, с. 288]), Л. Козубенко (зазначає, що «поняття психологізму включає в себе зазвичай глибоке зображення власне внутрішнього світу людини, тобто його думок, переживань, бажань» [12, с. 28]), В. Мацапура (досліджує шляхи втілення психологізму в художньому тексті [18]). Ґрунтовна класифікація форм втілення психологізму в українській літературі подана у праці О. Січкара, яка виокремила три основні форми втілення психологізму: пряму (внутрішню, інтервентну), непряму (зовнішню, екстервентну) і сумарно-означаючу (письменник тільки «намічає» ті процеси, які відбуваються у внутрішньому світі персонажа). До прямої форми дослідниця відносить внутрішній монолог і діалог, психологічне авторське зображення, сні, марення, сповідь. До непрямої форми належать зображення невербальних проявів, а також психологізовані портрети, пейзаж, інтер'єр і психологічна деталь [20, с. 36–37].

Серед напрацювань, присвячених проблемі художнього психологізму у літературі, варто виокремити роботи Ю. Кузнецова, який досліджував цей аспект на прикладі прози початку ХХ ст. [16], А. Швець та Л. Каневської, які розглядали його у прозі І. Франка [22; 9], Л. Кавун, яка аналізувала у цьому контексті новелістику Г. Косинки [8], В. Миронюк, що з'ясувала своєрідність художнього вираження психологізму у творчості письменників Покутської трійці [19] та багато ін.

У наукових студіях, присвячених історичній романістиці Ліни Костенко, акцентується вплив історичних подій на психологію героїв. Г. Яструбецька зазначає, що у романах письменниці «історія України є площиною, де розгортається драма духовної кризи» [23, с. 307], а В. Грисюк щодо образу Марусі Чурай зауважує, що «душевна драма талановитої народної піснярки, неоднозначність її душі, місцями переплітається із складністю епохи» [4, с. 446]. К. Дюжева вважає психологізм стильовою домінантою лірики поетеси-шістдесятниці, підкреслює її особливу експресивність у творах авторки, яка «досліджує внутрішній світ людини в особливому ракурсі: вона звертається переважно до сфери переживань, почуттів, емоцій, розкриваючи її, як правило, статично,

але надзвичайно глибоко та живо» [6, с. 201]. О. Бідюк простежила психічні витоки сновидних мікрообразів у романах «Берестечко» та «Маруся Чурай» та пояснила на прикладі сновидінь Богдана Хмельницького, чому ним так легко заволодівають страхи та переживання, а призначення Марусі бути поеткою сильніше, аніж бути жінкою, дружиною, господинею дому [1; 2].

Однак, незважаючи на певну кількість праць, присвячених цій темі, в сучасному літературознавстві бракує досліджень, які детально б розкрили проблему психологізму в історичній романістиці Ліни Костенко.

Постановка завдання. Тож метою статті є розгляд форм і засобів втілення художнього психологізму в історичних романах у віршах Ліни Костенко «Берестечко» і «Маруся Чурай».

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження психологізму історичної романістики Ліни Костенко послуговуємося класифікацією його форм, запропонованою О. Січкаром.

Пряма форма психологізму широко представлена в романах у віршах Ліни Костенко, однак вони відрізняються в аспекті використання різних його прийомів і засобів. Роман-сповідь «Берестечко» написаний у формі монологу, тож чи не основним засобом тут буде саме внутрішній монолог, завдяки якому розкривається душевна трагедія головного героя. Богдан Хмельницький важко переживає воєнну поразку, його думки зосереджені на долі України:

Обпалить часом думка крижана –
ось люди йдуть, а скрізь одна руїна.

І поки я їх визволю з ярма,
то чи не мертва буде Україна [13, с. 28].

Герой ставить собі болючі запитання:

ЧИ ЗАМОЛЮ СВІЙ ГРІХ ПЕРЕД НАРОДОМ,
що знову пекло в нашому раю? [13, с. 57].

Часто гетьман самостійно відповідає на них (внутрішній діалог), і ці відповіді просякнуті песимізмом і відчаєм. Герой намагається шукати шляхи виходу з безвихідної ситуації, у його душі постійно відбувається процес «екзистенційного пошуку», його розум, енергія і щирий патріотизм не можуть погодитись із тим, що Україна не матиме гідної долі:

І що тепер? Що вдіять, що почати?

Ні булави, ні війська, ні печати [13, с. 12].

Він постійно перебуває під тиском інтенсивних внутрішніх переживань через свою відповідальність за країну як її лідера. Поразку під Берестечком він вважає не лише державною, але й власною. Національне й особисте у його свідомості

тісно переплітаються. Внутрішній монолог героя містить самообрази, він закидає собі необачливість, зайву довірливість, невміння правильно спрогнозувати ситуацію:

Все винен я. За все. У всьому.
Не штука битву розпочати.
І першу битву, й другу, й сьому, –
Все мусив я передбачати [13, с. 94].

Нагнітання й самобичування призводять до заниження самооцінки: «Хіба я гетьман? Всипище глупот» [13, с. 13], «був найдужчий», «носив при боці шаблю» – «Тепер сидиш самотній, невладущий/ і п'єш, як трахтемирівський дячок» [13, с. 13], «Тепер кому я хто, ціна мені калим» [13, с. 25], «Зеро. Нуль//Чоловік без шани» [13, с. 32] та ін. Його охоплює відчуття самотності у момент кризи і розпаду («Немає війська. Всі – у розпорошку// Один в біді... Один – як на воді» [13, с. 13]). Основними психологічними ознаками образу Богдана Хмельницького у романі є психологічна втома, душевна виснаженість, невпевненість, зневіра і розпач внаслідок військової поразки. Гетьман сподівався звільнити Україну, а замість цього залишився без війська і наразив народ на біди. Аби передати увесь спектр душевних страждань героя авторка вводить у текст біблійний образ Христа: Спаситель ніс свій хрест на Голгофу, а Б. Хмельницький крокує до села, яке співзвучне з пагорбом, – Голгочі:

Долоні мої процяховані ятраться,
а пси шолудиві злизують кров.
Я воскресаю і знову гину.
Несу свій хрест на свої Голгочі [13, с. 20].

Л. Костенко змальовує образ героя, який вдається до саморефлексії, не може знайти душевну рівновагу, коливається між звинуваченням інших і самозвинуваченням:

А стольний Київ стогне від литвина.
І шляхта знову шастає проз Львів.
А люди кажуть: – Це Хмельницький винен.
До чого Україну він призвів?! [13, с. 32].

Також у романі «Берестечко» широко використано такий засіб психологізму, як сновидіння. Зміну настроїв Богдана Хмельницького показано через промовисті сни. Зокрема, щирість намірів, емоційне піднесення передається у сні про дитинство:

Наснились сни. Та все такі хороші.
Що я малий. І хочу воювать.
Гукаю хлопчаків. Бур'ян шаблями крешем.
Сторожу встановили на ближчому горбі.
Такі іще малі. Нікому ще не брешем.
Ні матері, ні Богу, ані самим собі [13, с. 136].

Воєнна поразка у снах часто пов'язана з образами води і смерті. Це можуть бути Дніпро і гробниці:

У сні я переплив Дніпро.
Але чомусь причалив до гробниці [13, с. 114],
або ропа і черепа:
І СНЯТЬСЯ СНИ, ГІРКІШІ ВІД РОПИ.
Вони кричать як заткнуті чопами.
Мені приснилися в полі черепа,
по самий обрій – поле з черепами [13, с. 150],
або море і небіжчик:
Море мені снилося,
море у баговинні.
А я – убитий, лежу на дні.
І різні гади лазять по мені [13, с. 159].

Головний герой немовби тоне у безвиході. Сни Богдана Хмельницького часто межують з маренням. Подвійна життєва криза (поразка на полі бою і зрада, а потім вбивство дружини) доводить героя до божевілля. Під впливом горя він починає марити:

Затуліть мені очі якоюсь живою долонею!
що, збожеволів?
Коли саме?

І що це за вим'я з чотирма носами? [13, с. 54].

О. Бідюк у своєму дослідженні розглядала сновидіння головного героя роману «Берестечко» та мікробрази, що в них містяться. Зокрема, вона зауважує, що більшість з його снів мають негативну конотацію й відповідну кольористику. Також підкреслює наявність танаталогічних мікробразів у снах та обумовлює це кризовим періодом у житті героя.

Сповідь як прийом психологічного зображення притаманна обом творам – для «Берестечка» вона є основним прийомом, адже це роман-сповідь, однак у «Марусі Чурай» також широко представлена (твір навіть має у своєму складі окрему главу з таким заголовком).

Психологічне авторське зображення частіше трапляється у романі «Маруся Чурай». Прикладами цього прийому є фрагменти, у яких авторка розкриває внутрішній стан героїні під час суду. Застиглість і мовчання Марусі є виразом відчаю і горя, а також її мужності й стійкості: «тільки стояла, яко з каменю тесана» [14, с. 8]; «А ця мовчить. Об чім вона мовчить» [14, с. 28]; «Підсудна слізьми очі не зросила,/ І милосердя в права не просила» [14, с. 34].

Прийоми непрямой форми психологізму також використовуються у романах по-різному. Так, зображення невербальних проявів частіше наявні у «Марусі Чурай». У сцені суду над Марусею

почуття і психічні стани учасників передаються за допомогою зображення поз («У Горбаня самі стелились плечі» [14, с. 26]), рухів («Суддя здригнувся. Одсахнувся натовп» [14, с. 30], «Іван сидів з похиленим чолом» [14, с. 31]), міміки («Він тільки зблід і губу закусив» [14, с. 30]), відчуттів і тілесних проявів («Горбань охляв од чуба до халяв. Козак спітнів» [14, с. 30]). Також поширеним у романі «Маруся Чурай» є такий прийом психологічного зображення, як психологізований портрет, тобто портретна характеристика, у якій деталі зовнішності персонажа передають його внутрішні, психічні якості. У портреті головної героїні втілюється душевна чистота дівчини, її гордість, навіть певна святість:

І тільки якось страшно, не до речі,
на тлі тих хмар і зашморгу, була
ота голівка точена, ті плечі,
той гордий обрис чистого чола.
І в тиші смертній, вже такій, аж дивній,
коли вона цілує образок, –
на тій високій шиї лебединій
того намиста доброго разок [14, с. 109–110].

Важкі випробування, що спіткали Марусю, зрада і загибель коханого, несправедливий осуд та безперервне каяття і жалоба – відображено у зовнішньому вигляді героїні:

Не повернула навіть голови.
Лише печальне око з-під брови.
Важка жалоба чорної коси,
і тільки тінь колишньої краси! [14, с. 173].

У портретній характеристиці Галі Вишняківни передається ницість героїні. На мовному рівні це досягається шляхом використання численних деминутивів (*рученята, оченята, реп'яшки, гостренькі, ховрашок*), епітетів з негативною семантикою (*куца, гостренькі*):

Такі пухкі у Галі рученята,
коса білява, куца і товста.
Як реп'яшки, зелені оченята
і пишно закоплені вуста...
Глуха до пісні, завжди щось спотворить.
Все вишиває прошви подушок.
Ще як мовчить, – нічого. Заговорить, –
гостренькі зуби – чисто ховрашок [14, с. 59].

Протилежність героїнь підкреслено тим, що Галя, на відміну від Марусі, «глуха до пісні». Антитеза за цією ознакою є важливим засобом психологізму образів.

У портретній характеристиці Івана Іскри акцентується скупість героя на слова, мовчазна щирість, різкість. Це досягається завдяки використанню епітетів і порівнянь:

А слово скаже – з пам'яті не викинеш.
А більш мовчить, не щедрий на слова.
Таке обличчя, зразу і не звикнеш, –
різке, як меч. Тонке, як тятива [14, с. 64].

Психологізований пейзаж, тобто зображення природи, суголосне емоціям і почуттям героїв, що допомагає розкриттю внутрішнього світу персонажів художнього твору, використано в обох романах. Пейзажні описи у романах спрямовані на віддзеркалення психічного стану героїв. Туга і втома Богдана Хмельницького передаються завдяки опису старої фортеці:

Чорніють старі бійниці з тернової гущини.
Мохами беруться мури. І жевріє дика малина.
Вночі ухикають сови і шурхають кажани.
Десь дзвони далекої церкви
потужно гудуть над містечком
Хто свічку тепер поставить за душу мою
хмільну?

Я, гетьман Богдан Хмельницький.
розбитий під Берестечком.
сиджу у старій фортеці і долю свою кляню
[13, с. 34].

Переживання героя порівнюються з природними явищами – зливою та спекою:

ПРОЙШЛИ ДОЩІ – ЗАМУЧИЛО СПЕКОТОЮ.
Душа гортає тисячі причин.

І чим я, чим я, чим
поразку цю спокутую?

Свою провину виправдаю – чим?! [13, с. 121].

У романі «Маруся Чурай» психологізований пейзаж також підкреслює тугу героїні за минулим, яке неможливо змінити. Маруся у в'язниці подумки ходить місцями, з якими пов'язані щасливі спогади про кохання:

Піду на греблю, там іще постою,
погомону до наших яворів.
Нап'юся ще солодкого настою
тих молодих вишневих вечорів [14, с. 83].

Такий прийом непрямого психологізму, як психологічна деталь, може бути проілюстрований прикладом з роману «Маруся Чурай»: Ліна Костенко уводить народнопоетичний образ вінка, що символізує дівочу долю:

Пливуть вінки, і мій пливе, не тоне.
А серце ще таке безоборонне,
таким співаю срібним голоском!..
Чорти знімають зорі рогачами...

Вінок пливе, зникає за ночами...
Чи десь його прибило між корчами,
чи десь лежить, примулений піском [14, с. 46].

Сумарно-означаюча форма психологізму широко репрезентована в обох романах, які вза-

галі є глибоко психологічними, адже у своїх історичних творах письменниця намагається показати українську історію крізь призму людської душі. І «Берестечко», і «Маруся Чурай» є своєрідною енциклопедією української ментальності, оскільки почуття та емоції героїв є національно забарвленими. Це твори не про переживання абстрактних зраженої жінки-мисткиня та полководця, який програв бій, а про почуття власне українців. Ліна Костенко демонструє високу майстерність психологічного зображення національної специфіки проживання горя з притаманними українцям рефлексією, самокопирсанням і самозвинуваченням і водночас гідністю, душевною стійкістю, вірою в ідеали і справедливість.

Висновки. Психологізм є фундаментальною ознакою художньої літератури, адже вона є антропоцентричною. Шляхи втілення психологізму відрізняються – він може мати різні форми та засоби

втілення. Історична романістика Ліни Костенко вирізняється глибоким психологізмом, проте відрізняється в аспекті використання його прийомів і засобів.

Спільними для романів є такі прийоми психологічного зображення, як сповідь (пряма форма психологізму) і психологізований пейзаж, тобто зображення природи, суголосне емоціям і почуттям героїв (непряма форма психологізму). Найбільш поширеними прийомами психологічного зображення у романі «Берестечко» є внутрішні монолог і діалог, сни та марення. Роман побудований як бесіда героя з собою, напружене обговорення (і осмислення) трагічних подій, які відбулися.

У романі «Маруся Чурай» частіше трапляються психологічне авторське зображення (пряма форма психологізму), а також зображення невербальних проявів, психологізований портрет і психологічна деталь (непряма форма психологізму).

Список літератури:

1. Бідюк О. «Маруся Чурай» Ліни Костенко: психоаналітичний коментар. *Філологічні трактати*. Суми: Вид-во СумДУ, Х: Вид-во ХНУ ім. Каразіна, 2009. Т. 1. № 1. С. 14-20.
2. Бідюк О. Символіка сновидінь у структурі художнього тексту: психоаналітичний аспект. *Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне : РДГУ, 2007. Вип. XVII. С. 4-11.
3. Гоян І. Психологізм як історико-філософський феномен. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Збірник наук. праць. 2013. Вип. 646–647. Філософія. С. 111-117.
4. Грисюк В. Модифікація романістики Ліни Костенко як ознака авторського стилю. Харківський державний університет. 2012. С. 444-448.
5. Гловінський М. Інтертекстуальність. *Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст./* Упоряд. Б. Бакули; за заг. ред. В. Моренця; пер. С. Яковенка. К.: ВД «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 284-308.
6. Дюжева К. Стильові особливості лірики Ліни Костенко. *Вісник Житомирського державного університету*. Філологічні науки. 2013. Вип. 68. С. 201-203.
7. Зборовська Н. Психоаналіз та літературознавство. К.: «Академвидав», 2003. 392 с.
8. Кавун Л. Психологізм як елемент поетики новел Григорія Косинки. *Українська мова та література в школі*. 1993. № 2. С. 50-52.
9. Каневська Л. Психологізм романів І.Франка сер. 80-х – 90-х рр. : дис. ... кандидата філол. наук: 10.01.01. К., 2004. 209 с.
10. Кодак М. Психологізм соціальної прози. К. : Наук. думка, 1980. 162 с.
11. Козубенко Л. Концепція психологізму у художньому творі як літературознавча проблема. *Вчені записки ТНУ ім. В.І.Вернадського*. Серія Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 1. Ч. 2. С. 172-176.
12. Козубенко Л. Явище психологізму в художній літературі. *Теоретична і дидактична філологія*. Серія «Філологія». 2019. Вип. 29. С. 23-30.
13. Костенко Л. Берестечко: історичний роман. К: Либідь, 2010. 232 с.
14. Костенко Л. Маруся Чурай. К: «Радянський письменник», 1979. 189 с.
15. Костенко О. Категорія художнього психологізму: проблеми вивчення. *Література та культура Полісся*. 2017. Вип. 86. С. 140-149.
16. Кузнецов Ю. Психологізм української прози початку ХХ ст. *Українська мова та література в школі*. 1991. № 2. С. 30-35.
17. Лівницька І. В лабіринтах людської душі» (історія дослідження художнього психологізму української літератури). *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 17. С. 54-60.
18. Мацапура В. Літературний психологізм та його роль у художньому творі. Основні форми і прийоми. *Всесвітня література та культура в навчальних закладах України*. 2000. № 1. С. 41-43.

19. Миронюк В. Своєрідність художнього вираження психологізму у творчості письменників «Покутської трійці». *International Scientific and Practical Conference "WORLD SCIENCE" (Scientific and Practical Results in 2015. Prospects for Their Development)* (December 23–24, 2015, Abu-Dhabi, UAE). 2016. 1(5), Vol. 4. P. 46-50.

20. Січкач О. Форми, прийоми та засоби втілення психологізму в українській літературі (спроба системного аналізу). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 4 (191). С. 35-43.

21. Фащенко В. У глибинах людського буття. Одеса: Маяк, 2005. 640 с.

22. Швець А. Кримінальний сюжет і проблеми художнього психологізму та характеротворення у прозі Івана Франка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01 «Українська література». Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2002. 26 с.

23. Яструбецька Г. Експресіоністична транскрипція дійсності/історії у творчості Л. Костенко. *Волинь філологічна: текст і контекст*: зб. наук. пр. Луцьк, 2015. Вип. 20: Аналіз та інтерпретація тексту. С. 299-318.

Urys T. Yu., Pertsniuk V. V. PSYCHOLOGISM OF THE MAIN CHARACTERS OF LINA KOSTENKO'S HISTORICAL NOVEL

The article attempts to analyse the images of the main characters of historical verse novels by Lina Kostenko – Marusia Churai, and Bohdan Khmelnytskyi – from the aspect of artistic psychologism. The writer focuses on the inner world of the characters in her works, which is why descriptions of experiences, feelings, aspirations, and emotional states are leading in the analysed works, which allows us to examine in more detail the specifics of modelling the main images through the forms and means of expression of psychologism.

It is noted that the verse novels share such psychological depiction techniques as confession and psychologised landscape. Lina Kostenko uses the confession technique so that the recipient can learn the inner motivation of the characters' actions, better understand the reaction to the events they are experiencing, and be imbued with them. The psychological landscape helps to complement and express the emotional and mental state of the characters.

In the novel "Berestechko," the author focuses on methods of psychological depiction such as internal monologue and dialogue, as well as dreams and delusions. The author shows Bohdan Khmelnytskyi at the moment of his psychological crisis when he struggles with defeat at Berestechko, which cost Ukraine dearly. Thanks to the poetic form, the hetman's internal monologue is more expressive and stylistically coloured. Dreams and delusions help reveal more deeply the despair and despondence caused by military defeat and depict the subtleties of the hero's psyche at a difficult moment in life, the collapse of hopes.

In the novel "Marusia Churai," the technique of psychologism is implemented by depicting non-verbal manifestations, such as facial expressions, poses, and gestures. It is entirely appropriate to introduce a psychological portrait into the work, which is designed to emphasise the spiritual purity of the main character and the meanness of Halia Vyshniakivna, and the use of psychological detail, which allows you to emphasise certain essential character traits.

Key words: *historical novel, psychologism, verse novel, Lina Kostenko, confession, psychological portrait, interior monologue.*